

ZELENA AKCIJA

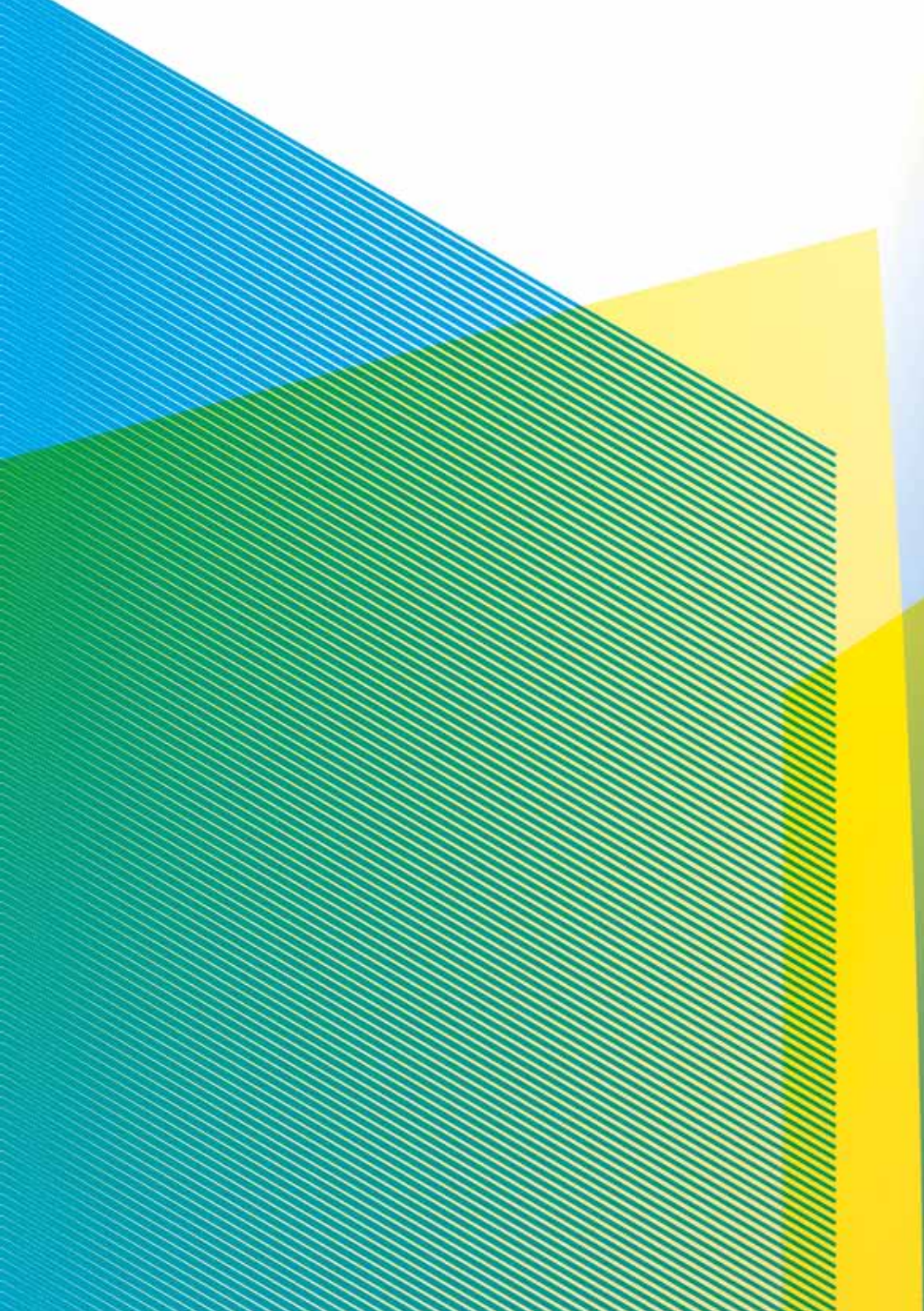
FRIENDS OF THE EARTH CROATIA

ZDRAVLJE I OKOLIŠ

HRVATSKA I EU

Ova publikacija objavljena je u sklopu projekta
"Utjecaj hrvatskog pridruživanja EU na zdravlje i okoliš"
koji financira Europska unija kroz program IPA INFO 2009

Ovu brošuru objavljujemo kao dio projekta Utjecaj hrvatskog pridruživanja EU na zdravlje i okoliš koji je Zelena akcija provodila od veljače 2011. do kraja lipnja 2012. godine uz potporu Europske unije (kroz program IPA INFO kojeg provodi Delegacija Europske unije u Republici Hrvatskoj). Cilj projekta bio je ponuditi javnosti (stručnoj i općoj) podrobnije informacije o utjecaju usklađivanja sa zakonodavstvom EU na one čimbenike okoliša koji imaju izravan utjecaj na zdravlje. Kao prioritetne teme koje su obrađivane u sklopu projekta odabrane su kvaliteta zraka, kvaliteta vode, buka, kemikalije, genetski modificirani organizmi i pesticidi. Projekt je svoje ciljeve ostvarivao kroz održavanje predavanja i okruglih stolova, seminare i konferencije, objavu i distribuciju letaka o spomenutim temama, objavu priopćenja o tekućim problemima zdravlja i okoliša u RH, objavu ove brošure te kroz direktne kontakte s građanima.

OKOLIŠ I Ljudsko zdravlje

Ljudsko je zdravlje u direktnoj vezi sa „zdravljem“ okoliša. Zagađenje može biti uzrok čitavog niza zdravstvenih problema, npr. astme, alergija, raznih oblika raka, dijabetesa, bolesti srca i krvožilnog sustava, problema s plodnošću, neuroloških stanja poput Parkinsonove i Alzheimerove bolesti, poteškoća u učenju, gojaznosti i brojnih drugih zdravstvenih problema. Mnoge od zdravstvenih posljedica zagađenja postaju vidljive tek nakon duljeg vremena ili se javljaju kao posljedica kronične izloženosti. Iako je utjecaj zagađenja na zdravlje odavno poznat i, iako je zdravlje vrednota kojoj većina ljudi pridaje najveći značaj, na mjere koje imaju cilj osigurati čišći i zdraviji okoliš još se uvijek često gleda kao na teško dostižan (ili još gore nepotreban) luksuz. Kada zahtijevaju uvođenje viših okolišnih standarda, organizacije za zaštitu okoliša, kako u svijetu tako i kod nas, od predstavnika države i industrije najčešće dobivaju odgovor da to previše košta. No, da bismo stekli pravu sliku o tome koliko neka mjera za zaštitu okoliša košta, potrebno je u obzir uzeti ne samo troškove koje će platiti pojedina kompanija ili industrija već i troškove koje će (u slučaju da ne djelujemo) snositi čitavo društvo. Gotovo sve ozbiljne procjene govore da je cijena sanacije posljedica zagađenja (pri čemu su one zdravstvene među najvećima i najskupljima) višestruko veća od troškova potrebnih da bi se zagađenje izbjeglo. Ovdje ćemo, tek ukratko, pobrojiti zdravstvene posljedice raznih vrsta zagađenja:

- Zagađenje zraka povezano je s bolestima respiratornog sustava (astma, alergije, kronična opstruktivna plućna bolest – KOPB); kardiovaskularnim bolestima i rakom (rak pluća, dojke...), a postoje i pokazatelji koji svjedoče o vezi između zagađenja zraka te prijevremenog porođaja i dijabetesa. Procjenjuje se da od bolesti koje su nastale kao posljedica zagađenja zraka u Europskoj uniji svake godine umire 450.000 ljudi i da zagađenje zraka, u prosjeku, skraćuje život Europljana za 8 mjeseci (APHEKOM: *assessing air pollution in 25 EU cities*).
- Onečišćenje vode je uzrok javnozdravstvenim problemima ponajprije u zemljama trećeg svijeta, bez razvijene javne vodoopskrbne mreže. Iako je u razvijenim zemljama sanitarno ispravna voda i dalje široko dostupna, onečišćujuće tvari iz industrije i poljoprivrede sve su češće uzrok zagađenju vodocrpilišta i dugoročno ugrožavaju sigurnost opskrbe pitkom vodom.
- Stalnu zabrinutost izaziva i izloženost stanovništva sve većem broju različitih kemikalija, bilo kroz industrijske i poljoprivredne emisije ili kroz kontakt s proizvodima svakodnevnih potrošnje u kojima su kemikalije prisutne. Iskustva s kemikalijama poput PCB-a i DDT-a, koje su u ne tako davnoj prošlosti bile vrlo široko korištene a poslije je utvrđeno da su izuzetno opasne, uče nas da je svim kemikalijama potrebno pristupiti izuzetno oprezno i provesti opsežna istraživanja prije njihova puštanja na tržište. Ovo tim više što utjecaj na zdravlje kod brojnih kemikalija postaje vidljiv tek nakon godina

upotrebe, a ponekad i kroz više generacija (kemikalije koje su toksične za reprodukciju). I danas se, unatoč ozbiljnim sumnjama u zdravstvene posljedice, u mnogim proizvodima svakodnevnih upotrebe nalaze kemikalije poput, primjerice, ftalata ili bisfenola-a. O utjecaju na zdravlje brojnih takvih tvari trenutačno se vodi živa znanstvena debata.

- Pesticidi su kemikalije koje izazivaju naročitu zabrinutost i to zato što pesticidi, da bi vršili svoju zadaću, moraju biti otrovni. Iako se djelovanje pesticida (njihova otrovnost) nastoji ograničiti na takozvane štetnike, oni su gotovo uvijek, u većoj ili manjoj mjeri, otrovni i za druge životinje, ljude te štetni za okoliš. Pesticidima su najviše izloženi poljoprivrednici i stanovništvo koje živi u područjima intenzivne poljoprivrede, ali i svi koji konzumiraju proizvode tretirane pesticidima. Među štetnim posljedicama dugotrajne izloženosti pesticidima posebno mjesto zauzimaju različite vrste karcinoma (leukemija, limfom te rak mozga, bubrega, dojke, prostate, gušterače, jetra, pluća i kože), neurološke bolesti (Parkinsonova bolest te demencija), reproduktivne bolesti, neplodnost (naročito u muškaraca), depresija, dermatitis i dijabetes.
- Razne druge pojave o kojima obično ne razmišljamo kao o zagađenju mogu imati dalekosežne posljedice po zdravlje. Jedna od njih je od njih je buka. Prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije (WHO) buka izaziva poremećaje spavanja te povećava rizik od povećanog krvnog tlaka i kardiovaskularnih bolesti. Osim toga, buka uzrokuje uznemirenost, stres i negativno utječe na učenje kod djece. Zagađenje bukom narušava kvalitetu života, a po posljedicama koje ima na ljudsko zdravlje buka stoji odmah do zagađenja zraka.
- Osim svih gore spomenutih vrsta zagađenja čiji je utjecaj na zdravlje relativno dobro poznat, posljednjih 20-ak godina javile su se i nove tehnologije, odnosno oblici zagađenja, čiji je utjecaj na zdravlje još slabo istražen. U ovu kategoriju, između ostalog, spadaju i genetski modificirani organizmi, nanotehnologija i sve veća razina elektromagnetskog zračenja iz odašiljača za mobilnu telefoniju.
- Također, šteta koju činimo okolišu često se na ljudsko zdravlje ne odražava direktno (kroz direktnu izloženost ljudi zagađenom zraku, vodi, kemikalijama...) nego posredno. Tako na primjer uništavanje ozonskog omotača freonima djeluje na ljudsko zdravlje zahvaljujući pojačanim razinama UV zračenja, a klimatske promjene mogu imati (naročito u siromašnim zemljama) dalekosežne posljedice na zdravlje zbog svog utjecaja na temperaturu (smrti kao posljedica ekstremnih vrućina), padaline (poplave), a onda i na uhranjenost stanovništva (slabiji urodi zbog promijenjenih vremenskih uvjeta), širenje zaraznih bolesti (npr. zbog toga što se u uvjetima izmijenjene klime povećava broj insekata koji prenose zarazne bolesti te se njihovo stanište širi) itd.

DOSADAŠNJI UTJECAJ PROCESA PRIDRUŽIVANJA EU NA STANDARDE ZAŠTITE OKOLIŠA I ZDRAVLJA

Ako se usredotočimo na standarde zaštite okoliša i onaj segment zaštite zdravlja koji je u direktnoj vezi sa zaštitom okoliša, proces usklađivanja sa zakonodavstvom EU u Hrvatskoj nedvojbeno je imao pozitivne posljedice. Kao potvrda ove teze može se navesti niz primjera iz različitih segmenata okolišne problematike: na području zaštite zraka IPPC direktiva će nas prisiliti da do kraja 2017. značajno smanjimo emisije štetnih tvari iz svih naših velikih termoelektrana i još nekih velikih industrijskih postrojenja; kada je riječ o zaštiti voda, upravo zahvaljujući zahtjevima Okvime direktive o vodama danas imamo prihvatljivi Zakon o vodama, takav koji predstavlja dobru osnovu da se okonča praksa eksploatacije šljunka iz vodotokava, nepotrebne regulacija rijeka i ostale po okoliš (i rezerve pitke vode) štetne aktivnosti koje su bile poduzimane od strane (ili uz blagoslov) javne ustanove koja upravlja hrvatskim vodnim resursima; na području kontrole kemikalija u Hrvatskoj će s danom pridruživanja EU početi vrijediti takozvana REACH regulativa koja na ovo područje uvodi mnogo veći stupanj kontrole nego što je to bilo do sada; što se tiče pesticida, usklađivanje s zakonodavstvom EU donosi znatno bolje praćenje i kontrolu nad njihovom uporabom i odlaganjem pesticida, a obećava i mjere koje bi trebale smanjiti njihovu upotrebu, na polju zaštite klime proces pristupanja EU očito je bio jedan od ključnih poticaja za prihvaćanje Kyoto protokola (čemu se hrvatska Vlada dulje vrijeme ustrajno opirala i što je konačno učinjeno vrlo kasno, tek 2007. godine). Također, kao dio napora za usklađivanje s EU zakonodavstvom Hrvatska se obvezala da do 2020. godine 20% svojih potreba za energijom zadovoljavati iz obnovljivih izvora (što bi trebalo pozitivno utjecati i na kvalitetu zraka); na području gospodarenja otpadom Okvima direktiva o otpadu nas obvezuje da drastično povećamo postotak odvojeno prikupljenog otpada (na odlagališta se ne bi smjelo neobrađeno odlagati više od 35% ukupne količine otpada). Kada je riječ o zaštiti prirode, veliki dio Hrvatske će postati dio NATURA-e 2000, europske mreže zaštićenih područja; a pristupanje EU bilo je poticaj i za usvajanje Aarhuške konvencije, izuzetno važnog pravnog instrumenta koji osigurava participaciju i pristup pravdi u pitanjima okoliša. Ukratko, mnogi od zahtjeva koje su udruge za zaštitu okoliša vlastima upućivale godinama, a koje su vlasti odbijale kao nerealistične, sada će u razmjerno kratkim rokovima morati biti ispunjeni i to kao rezultat usklađivanja sa zakonodavstvom Europske unije.

Dakako, nije baš u svim segmentima sve bilo tako sjajno. Bilo je i slučajeva gdje su domaći standardi zaštite okoliša bili viši od minimuma propisanih direktivama EU, što su u pojedinim slučajevima domaći donosioci odluka pokušavali iskoristiti kako bi ih snizili, iako za tim nije bilo potrebe. Naime, direktive Europske unije u pravilu propisuju mi-

nimalne standarde zaštite okoliša i zdravlja ispod kojih države članice u svom nacionalnom zakonodavstvu ne bi trebale ići. One, međutim, ne sprečavaju države članice da uvedu (odnosno zadrže) više standarde nego što je to propisano direktivom. Jedan takav primjer je zakonodavstvo o buci koje je prije propisivalo da karte buke moraju biti izrađene za sve gradove, a sada je to obveza samo gradova većih od 100.000 stanovnika. Također je moguće da lokalni donosioci za dostizanje pojedinih ciljeva nametnutih europskim zakonodavstvom odaberu krive metode, odnosno tehnološka rješenja. Jedan takav primjer vezan je uz otpad. Naime, u skladu s Okvimmom direktivom o otpadu količina neobrađenog otpada koji se smije odlagati na odlagališta ne bi smjela prelaziti 35% od ukupne količine otpada, što je svakako cilj koji zaslužuje svaku pohvalu. Pitanje je, međutim, na koji će način otpad biti obrađen (što direktiva izričito ne propisuje). Zelena akcija kao rješenje već godinama zagovara mehaničko-biološku obradu (MBO), no, nažalost, izgleda da donosioci odluka u pojedinim jedinicama lokalne samouprave preferiraju izgradnju spalionice što udruge za zaštitu okoliša smatraju vrlo lošim rješenjem. Dakako, odgovornost za gore spomenute slučajeve ne leži na Europskoj uniji, nego prije svega na donosiocima odluka na lokalnoj razini.

O TROŠKOVIMA KOJE IZISKUJE USKLAĐIVANJE S OKOLIŠNIM ZAKONODAVSTVOM EUROPSKE UNIJE – KOJA JE CIJENA NEČINJENJA?

Dojam je da se o potrebi usklađivanja sa zakonodavstvom EU s područja zaštite okoliša u javnim medijima često govori isključivo kao o trošku. Iako doseganje ekoloških standarda doista iziskuje velika ulaganja, ona se, prema našem mišljenju, itekako isplate, a što se najbolje vidi kada uzmemo u obzir utjecaj koji onečišćen okoliš ima na zdravlje. Umjesto često postavljanog pitanja o tome koliko provedba određene mjere zaštite okoliša košta, bilo bi korisno povremeno se zapitati – koja je cijena toga da se ništa ne poduzima? Čak ako i stavimo po strani posljedice čiju cijenu nije moguće izraziti u novcu (poput narušene kvalitete života) doći ćemo do zaključka da se ulaganja u zaštitu okoliša isplate. Cijena nečinjenja se najjasnije očituje kroz troškove liječenja bolesti uzrokovanih zagađenjem. Tako se na primjer procjenjuje se da samo troškovi liječenja bolesti izazvanih zagađenjem zraka godišnje iznose između 277 i 790 milijardi eura (APHEKOM: assessing air pollution in 25 EU cities). Osim kao faktor koji narušava zdravlje, zagađenje može i na brojne druge načine biti uzrok ekonomske štete: na primjer, vrlo je vjerojatno da će u područjima pogođenima zagađenjem (npr. zagađenjem zraka ili zagađenjem bukom) cijene nekretnina biti niže. Zagađenje jednog velikog vodocrpilišta može predstavljati ogromnu ekonomsku štetu, itd. Ukratko, iako troškovi nečinjenja nisu uvijek vidljivi na prvi pogled, oni su vrlo realni. Naše je mišljenje da je ulaganja u zaštitu okoliša potrebno poduzeti ne radi Europske unije, nego prvenstveno radi nas samih. Ulaganja u zaštitu okoliša ujedno su ulaganja u zaštitu zdravlja i poboljšanje kvalitete života, i ona će se svakako isplatiti kroz smanjenje troškova u drugim sektorima. Prednost toga da se podizanje ekoloških standarda događa u okviru procesa pristupanja EU svakako je to što će se jedan dio sredstava potrebnih da bi se to postiglo moći namaknuti i iz fondova Europske unije.

PREGLED UTJECAJA USKLAĐIVANJA S EU ZAKONODAVSTVOM NA ODABRANA PODRUČJA VEZANA UZ ZDRAVLJE I OKOLIŠ.

Tijekom provedbe projekta Utjecaj hrvatskog pridruživanja EU na zdravlje i okoliš koja je počela u veljači 2011. izvršena je analiza zakonodavstva koje regulira područja koja su u kontekstu zaštite zdravlja i okoliša po našem mišljenju bila ključna. To su bili, redom: zaštita vode, zaštita zraka, buka, kemikalije, genetski modificirani organizmi i pesticidi. O spomenutim temama organizirana su i predavanja za javnost te okrugli stolovi na koje su, u suradnji s partnerskom organizacijom, bili pozivani i gosti iz inozemstva. Ovdje donosimo analize zakonodavstva, zajedno s nekim zaključcima i uvidima s održanih okruglih stolova. Napominjemo da su, s obzirom na opsežnost i kompleksnost zakonodavstva EU koje pokriva ovo područje te kratkoću brošure, ove analize vrlo elementarne i zapravo predstavljaju tek vodič za snalaženje među relevantnim propisima.

ZAŠTITA I NADZOR PITKE VODE

LEGISLATIVA EU VEZANA UZ ZAŠTITU VODA I NADZOR ZDRAVSTVENE ISPRAVNOSTI VODE ZA PICE

Zakonodavstvo EU vezano uz vode vrlo je opsežno. Postoji više direktiva koje reguliraju područje voda ili ga se na neki način dotiču. Direktive su pravni akti Europske unije koji zemlje članice obvezuju na dostizanje određenih ciljeva, ali im prepuštaju da same odluče na koji će način te ciljeve postići, tj. na koji način će ih ugraditi u nacionalno zakonodavstvo. Najbitnije za ovu temu su sljedeće direktive:

- Okvira direktiva o vodama (2000/60/EC)
- Direktiva o komunalnim otpadnim vodama (91/271/EEC)
- Direktiva o vodi za piće (98/83/EC)

Direktive koje se bave vodama mogli bismo u grubo podijeliti na one koje se prvenstveno tiču ekološkog stanja voda i one koje se prvenstveno tiču zdravlja. Među gore spomenutim direktivama Okvira direktiva o vodama se više tiče ekološkog stanja, Direktiva o vodi za piće ima u fokusu zdravlje, a Direktiva o komunalnim otpadnim vodama bila bi, pak, negdje između.

Dakako, zakonodavstvo o vodama nije moguće jednoznačno odijeliti po tom ključu jer ekološko stanje vodotokova može imati izravne posljedice po količinu i kvalitetu pitke vode koja dolazi iz naših slavina.

OKVIRNA DIREKTIVA O VODAMA

Okvirna direktiva o vodama ne tiče se samo vode za piće – svrha joj je uspostavljanje okvira za zaštitu svih voda (unutrašnjih površinskih voda, prijelaznih voda, obalnih i podzemnih voda). Prema direktivi, zemlje članice obvezne su spriječiti daljnje uništavanje te poboljšati i ponovno uspostaviti dobar status vodnih sustava, kao i kopnenih sustava i močvara koje izravno ovise o vodi. Njezin cilj je postići „dobar ekološki i kemijski status“ voda do 2015. godine u cijeloj EU i okolnim zemljama. Kao polazna točka za ovaj cilj uzima se gotovo neporemećena prirodna vodna ekologija – flora i fauna.

Direktiva se bavi trima središnjim čimbenicima vodenog ekosustava:

- kvalitetom vode koja može biti ugrožena ljudskim djelatnostima (industrijom, poljoprivredom i slično)
- količinom vode koja može biti ugrožena crpljenjem, prekomjernim korištenjem,

poremećajem vodnog režima rijeka

- vodenim staništem koje čini morfologija rijeka jezera i obale, a koje može biti ugroženo kanaliziranjem, urbanizacijom, obradom tla.

Direktiva se provodi kroz planske dokumente pa svaka zemlja članica mora donijeti integrirani plan upravljanja za svaki sliv (vodno područje). Svrha planova upravljanja je dati pregled značajki vodotoka (kako njegovih prirodnih karakteristika, tako i socijalnih i ekonomskih aspekata njegova korištenja), utvrditi ciljeve zaštite vodnog okoliša i donijeti program mjera za njihovo ostvarenje (plan se donosi na razdoblje od 6 godina nakon čega ide na reviziju). Direktiva veliku važnost pridaje sudjelovanju javnosti u upravljanju vodnim resursima i predviđa više mehanizama kojima bi se ono trebalo osigurati.

Direktiva je u hrvatsko zakonodavstvo prenesena kroz Zakon o vodama iz 2009. godine (NN 153/09). Zakonom o vodama definirana su dva vodna područja: dunavsko i jadransko. Izrađeni su i nacrti planova upravljanja vodnim područja, i oni su već prošli javnu raspravu. U skladu s akcijskim planom pripreme i donošenja plana upravljanja vodnim područjima ovi planovi trebali su biti usvojeni do kraja studenog 2011. godine, ali do danas, koliko znamo, to još nije bilo učinjeno. Inače, akcijski plan pripreme i donošenja planova upravljanja ostvarivao se u skladu s rokovima sve do prosinca 2011. do kada su planovi upravljanja vodnim područjima trebali i biti usvojeni. Taj posao je tada zastao, vjerojatno zbog parlamentarnih izbora. Sada, međutim, više nema dobrog opravdanja za činjenicu da planovi nisu usvojeni i nadamo se da na to neće trebati još dugo čekati.

DIREKTIVA O KOMUNALNIM OTPADNIM VODAMA

Direktiva 91/271/EEC, zajedno s nadopunama iz '98. godine (98/15/EEC) tiče se prikupljanja, tretmana i ispuštanja otpadnih voda. Trebala bi štititi okoliš od negativnog utjecaja otpadnih voda iz gradova i određenih industrijskih sektora (poljoprivreda i prehrana). Dostizanje ciljeva iz ove direktive preduvjet je, također, za dostizanje ciljeva iz Okvirne direktive o zaštiti voda. Direktiva zahtijeva utvrđivanje osjetljivih područja. Također, direktiva je utvrdila obvezu prikupljanja i obrade otpadnih voda u svim naseljima i područjima ekonomske aktivnosti (aglomeracijama) većim od 2000 *ekvivalent stanovnika* (mjera proizvedenih otpadnih tvari) te industrijskim i poljoprivrednim kompleksima čija je proizvodnja otpadnih voda veća od 4000 *ekvivalent stanovnika*. Također, direktiva je učinila obaveznim pročišćavanje voda do drugog stupnja čistoće (primjena bioloških metoda pročišćavanja sa sekundarnim taloženjem). Propisuje se potreba ishođenja dozvole za postrojenja za pročišćavanje i ispuste te nadzor provedbe pročišćavanja kod pročištača i vodotokova u koje se obrađena voda ispušta.

Za otpadne vode važne su još i Direktiva 2008/1/EC o cjelovitom sprečavanju i nadzoru onečišćenja (IPPC direktiva) koja se bavi onečišćenjem koje dolazi iz industrije te takozvana Nitratna direktiva 91/676/EEC koja se bavi onečišćenjem voda nitratima koji se koriste u poljoprivredi.

Najvažniji domaći pravni akti kroz koje su transponirane direktive EU o odvodnji i tretmanu otpadnih voda jesu Zakon o vodama (NN 153/09), Pravilnik o graničnim vrijednostima emisija otpadnih voda (NN 153/09) i Pravilnik o dobroj poljoprivrednoj praksi u korištenju gnojiva (NN 56/08).

DIREKTIVA O VODI ZA PIĆE (98/83/EC)

Direktiva o vodi za piće utvrđuje standarde kvalitete vode za krajnje potrošače (voda iz slavine) i generalnu obvezu da voda za piće mora biti zdravstveno ispravna i čista. Također, direktiva utvrđuje obvezu kontrole za najučestalije uzroke zagađenja vode za piće – potrebno je provoditi redovite kontrole za ukupno 48 mikrobioloških i kemijskih parametara (tvari koje najčešće onečišćuju vodu za piće).

Vodu iz većih vodocrpilišta (iz kojih se u pravilu napaja veći broj potrošača) potrebno je kontrolirati češće nego vodu iz manjih. Države članice mogu od obaveze kontrole izuzeti manje vodoopskrbne sustave (one koji vodom opskrbljuju manje od 50 ljudi ili daju u prosjeku manje od 10 metara kubnih dnevno), kao i vodu koja se koristi u postrojenjima za proizvodnju hrane, pod uvjetom da „kvaliteta vode ne može utjecati na zdravstvenu ispravnost prehrambenog proizvoda u njegovoj konačnoj formi“. Treba reći da direktiva ostavlja mogućnost da države na određeno vrijeme izuzmu određene vodoopskrbe od obveze ispunjavanja standarda kvalitete postavljenih u direktivi. Izuzeće se, međutim, može dopustiti samo u slučaju da nema opasnosti po ljudsko zdravlje i da propisane standarde kvalitete iz opravdanih razloga nije moguće postići primjenom drugih mjera.

Najvažniji domaći pravni akti kroz koje je transponirana Direktiva o vodi za piće jesu Zakon o vodama (NN 153/09) i Pravilnik o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće (NN 47/08).

GLAVNI PROBLEMI ZAŠTITE I NADZORA KVALITETE VODE U HRVATSKOJ

Hrvatska je relativno bogata vodom, a njezini vodotokovi su još uvijek u velikoj mjeri u dobrom stanju (u usporedbi s drugim zemljama EU još uvijek ima razmjerno velik broj prirodnih, nereguliranih vodotokova). Nažalost, ovo ni u kom slučaju ne znači da se ne moramo brinuti za budućnost. Zalihe pitke vode svakodnevno bivaju ugrožene: gradnjom, nepropisnim odlaganjem otpada, industrijskim onečišćenjima, šljunčarenjem, neprijemnim i nepotrebnim radovima na regulaciji vodotokova itd. Zelena akcija, kao i druge udruge za zaštitu okoliša, do sada je u više navrata kritizirala javno poduzeće Hrvatske vode zbog krajnje upitnih zahvata „uređenja“ vodotokova. Ovakvi zahvati najčešće se pravdaju obranom od poplava, no postoje sumnje da je vrlo često pravi razlog zbog kojih se provode eksploatacija šljunka i upošljavanje goleme građevinske opera-

tive koja je kljentalistički povezana s Hrvatskim vodama. Tijekom 2008. godine je, prema našim saznanjima, upravo zbog pritiska koji je dolazio iz Hrvatskih voda, u saborsku proceduru upućen prijedlog Zakona o vodama koji je po više osnova bio protivan zahtjevima Okvirne direktive o vodama (legalizacija aktivnosti poput eksploatacije šljunka i pijeska, neprimjerena valorizacija biološke i krajobrazne raznolikosti, neuključivanje odredbi o sudjelovanju javnosti u upravljanje vodotokovima itd.) i to unatoč tome što je već postojala verzija prijedloga zakona u potpunosti usklađena sa zahtjevima direktive koju je tim neovisnih stručnjaka napravio po narudžbi tadašnjeg Ministarstva regionalnog razvitka, šumarstva i vodnog gospodarstva. Na sreću, verzija zakona koju su promovirale Hrvatske vode nije prošla te je na kraju donesen zakon koji je dobro usklađen sa zahtjevima Okvirne direktive o vodama (Zakon o vodama iz 2009. godine). Nažalost, izgleda da je politika lošeg upravljanja vodama imala podršku i u najvišim razinama vlasti. Tako je krajem listopada 2011. Vlada RH usvojila prijedlog izmjena Zakona o vodama koje bi opet dopustile eksploataciju šljunka, a koji je ubrzo zatim usvoje u Hrvatskom saboru. Važno je naglasiti da zadržavanje prirodne morfologije vodotokova nije važno samo zbog očuvanja biološke raznolikosti, već ima ulogu i u smanjenju šteta od poplava i očuvanju razine podzemnih voda, kao i u prirodnom pročišćavanju voda. Osim eksploatacije šljunka u vodotokovima i izmjene njihove prirodne morfologije, postoji i problem eksploatacije šljunka i ilegalne gradnje u vodozaštitnim područjima. Primjeri ovakvih aktivnosti koje mogu predstavljati prijetnju zaliha pitke vode su brojni, jedan od poznatijih je slučaj Golf and Country Cluba Zagreb gdje se ilegalno eksploatirao šljunak u vodozaštitnom području, a ilegalno su građene i zgrade koje su tek naknadno legalizirane. Kada je riječ o kontroli zdravstvene ispravnosti vode za piće, i tu očito postoje veliki problemi. Iako su slučajevi značajno narušene kvalitete vode u velikim vodocrpilištima i razvodnim sistemima relativno rijetki, izgleda da se službene kontrole kvalitete za koje su zaduženi županijski zavodi za javno zdravstvo u više županija ne provode dovoljno često, a negdje se, unatoč tome što postoji zakonska obveza, uopće ne provode i to zato što nadležna županijska tijela ne plaćaju provedbu analiza. O tome da postoje ozbiljni problemi sa sustavom nadzora zdravstvene ispravnosti vode svjedoči i slučaj naselja Vrbani 3, gdje je nadležnim službama od trenutka kada su saznale za problem trebalo nedopustivo dugo vrijeme da primjereno reaguju.

OCJENA EFEKATA USKLAĐIVANJA S EU ZAKONODAVSTVOM NA ZAŠTITU I NADZOR KVALITETE VODE U HRVATSKOJ

Posljedice usklađivanja sa zakonodavstvom EU na području zaštite voda nedvojbeno su pozitivne, i to ponajviše zahvaljujući Okvirnoj direktivi o vodama koja je na primjeren način vrednovala važnost očuvanja prirodne morfologije vodotokova i vodenih ekosustava (što je, pak, sve vezano i za očuvanje zaliha pitke vode), kao i sudjelovanje javno-

sti u upravljanju vodama. U hrvatskim uvjetima ovo znači mogućnost za veliki iskorak naprijed, naročito stoga što nadležnim institucijama očuvanje prirodnog stanja vodotokova do sada očito nije bilo visoko na listi prioriteta, dok se sudjelovanje javnosti vrlo često nastojalo otpisati s izlikom da je upravljanje vodnim resursima djelatnost u kojoj bi pravo glasa trebali imati isključivo stručnjaci.

Kada se priča o problemu privatizacije vodnih resursa važno je naglasiti da ne postoji nikakva legislativa ili politika na razini Europske unije koja bi obvezivala ili poticala Hrvatsku da privatizira izvore vode ili vodoopskrbne sustave (vodovode). Štoviše, većinom vodovoda u zemljama EU upravljaju javna poduzeća. Hoće li se naši vodovodi privatizirati, ovisi ponajviše o domaćim donosiocima odluka, a zatim i o javnosti koja bi trebala budno paziti da se to ne dogodi.

Zelena akcija se izričito protivi bilo kojem obliku privatizacije poduzeća koja upravljaju vodnim resursima i vodoopskrbnim sustavima. U veljači 2011. godine, Zelena akcija se zajedno s brojnim drugim nevladinim, strukovnim i vjerskim organizacijama, kao i predstavnicima sindikata usprotivila prijedlogu izmjena Zakona o vodama koje su otvarale vrata privatizaciji Hrvatskih voda. Prijedlog izmjena zakona je ubrzo zatim i povučen. Zelena akcija će i dalje pratiti razvoj situacije na ovom polju i reagirati u slučaju da se nekim budućim izmjenama zakona pokuša otvoriti prostor za privatizaciju hrvatskih vodnih resursa.

ZAŠTITA ZRAKA

ZAKONODAVSTVO EU O KVALITETI ZRAKA

Zakonodavstvo EU o zaštiti zraka možemo podijeliti na ono koje se bavi kontrolom emisija onečišćujućih tvari na njihovu izvorištu (na ispustu određenog pogona, pri dimnjaku...) i ono koje se bavi njihovom koncentracijom u okolnom zraku. U prvu grupu spada Direktiva o nacionalnim gornjim granicama emisija (2001/81/EC); Direktiva o industrijskim emisijama (2010/75/EU) te više direktiva koje se odnose na emisije iz mobilnih izvora (automobila, kamiona, brodova, i necestovnih pokretnih strojeva). U drugu grupu spada Direktiva o kakvoći okolnog zraka i čišćem zraku za Europu (2008/50/EC).

DIREKTIVA O NACIONALNIM GORNJIM GRANICAMA EMISIJA (2001/81/EC)

Direktiva o nacionalnim gornjim granicama emisija (National Emission Ceiling's Directive – NEC) određuje gornje granice ukupnih emisija pojedinih tvari koje svaka zemlja članica može ispustiti u zrak. Ova direktiva postavlja granične vrijednosti za sumpor dioksid (SO₂), dušikove okside (NO_x), hlapljive organske spojeve i amonijak (NH₃). Ciljevi koje ova direktiva postavlja su zakonski obvezujući za zemlje članice, a kao godina do koje se trebaju uskladiti s ciljevima direktive postavljena je 2010. Iako pojedine zemlje nisu do kraja 2010. u potpunosti dosegle ciljeve emisija za sve tvari pokrivene direktivom, njezina provedba se općenito može ocijeniti kao vrlo uspješna. Europske organizacije za zaštitu okoliša, međutim, ocjenjuju da je potrebno još veće smanjenje emisija te pozivaju na reviziju direktive koja bi propisala još niže granične vrijednosti za tvari dosad obuhvaćene direktivom, kao i određivanje graničnih vrijednosti za lebdeće čestice koje ovom direktivom dosad nisu bile obuhvaćene. Organizacije za zaštitu okoliša ove svoje zahtjeve argumentiraju velikim javnim troškovima koji nastaju zbog zagađenja zraka (manifestiraju se prvenstveno u troškovima zdravstvenog sustava), a koji su višestruko veći od troškova smanjenja emisija ovih supstanci. NEC direktiva je prenesena u hrvatsko zakonodavstvo Uredbom o emisijskim kvotama određenih onečišćujućih tvari u Republici Hrvatskoj (NN 141/08).

DIREKTIVA O CJELOVITOM SPREČAVANJU I KONTROLI ZAGAĐENJA (IPPC DIREKTIVA)

Ovom direktivom je za sva industrijska ili poljoprivredna postrojenja koja potencijalno mogu biti izvor velikog zagađenja propisana obveza ishođenja dozvole za rad. Dozvolu je moguće dobiti samo ako postrojenje zadovoljava određene uvjete među kojima je korištenje najbolje raspoložive tehnologije (tehnologije koja je najmanje štetna za

okoliš); prevencija zagađenja širokih razmjera; prevencija, reciklaža i odlaganje otpada na najmanje štetan način; učinkovito korištenje energije; osiguranje sustava prevencije industrijskih nesreća i ograničenja štete; povratak prostora u prvobitno stanje nakon što postrojenje u nekom trenutku završi sa radom. U Hrvatsko zakonodavstvo je ova direktiva prenesena kroz Zakon o zaštiti okoliša i Uredbu o postupku utvrđivanja objedinjenih uvjeta zaštite okoliša. Primjena ove direktive vjerojatno će imati najdalekosežnije posljedice na kvalitetu zraka u Hrvatskoj. IPPC direktiva je zamijenjena Uredbom 2010/75/EU o industrijskim emisijama, ali njezine odredbe ostaju na snazi do početka 2014. godine.

DIREKTIVA O INDUSTRIJSKIM EMISIJAMA (2010/75/EU)

Ova direktiva stupila je na snagu u siječnju 2011. godine, a zemlje članice imaju vremena do 2013. godine da se usklade s njom. Ova direktiva objedinjuje i Direktivu o integriranoj prevenciji i kontroli zagađenja (IPPC) te brojne druge sektorske direktive. Direktiva se bavi dozvolama za industrijske i poljoprivredne objekte koji su, da bi dobili dozvolu za rad, obvezni koristiti najbolju raspoloživu tehnologiju za sprečavanje onečišćenja.

ZAKONODAVSTVO O EMISIJAMA IZ MOBILNIH IZVORA

Problemom emisija iz mobilnih izvora bavi se nekoliko različitih EU direktiva poput onih koje se tiču osobnih motornih vozila, teških vozila te kvalitete goriva. U ovu grupu direktiva možemo svrstati i Direktivu o emisijama iz brodova koji ponekad spaljuju vrlo prljivo gorivo, a plove blizu obale. Potrebno je spomenuti i Direktivu o necestovnim mobilnim strojevima kao što su bageri, traktori i lokomotive. Ovaj posljednji sektor je relativno malen, ali je odgovoran za velik dio zagađenja dušikovim oksidima i lebdećim česticama.

DIREKTIVA O KAKVOĆI OKOLNOG ZRAKA I ČIŠĆEM ZRAKU ZA EUROPU (2008/50/EC).

Za razliku od prije opisanih direktiva koje reguliraju količinu tvari koje pojedina postrojenja smiju ispustiti, ova se direktiva bavi koncentracijama onečišćujućih tvari u zraku koji udišemo. Direktiva postavlja granične vrijednosti za lebdeće čestice, SO₂, NO₂, ozon, olovo, CO i benzen.

Prema direktivi, zemlje članice su obavezne pratiti kvalitetu zraka i donijeti planove za upravljanje zagađenjem. Direktiva utvrđuje i obvezu izvještavanja javnosti o kvaliteti zraka te obvezu zemalja članica da šalju izvještaje Europskoj komisiji i Europskoj okolišnoj agenciji. Primjetno je da su standardi o graničnim vrijednostima iz direktive, iako vrlo visoki, još uvijek niži nego u preporukama Svjetske zdravstvene organizacije. Ova direktiva je prenesena u hrvatsko zakonodavstvo kroz Zakon o zaštiti zraka (NN 130/11).

KVALITETA ZRAKA U HRVATSKOJ I DOMAĆE ZAKONODAVSTVO KOJE SE BAVI KVALITETOM ZRAKA

Službeni podaci pokazuju da je u posljednjih 20 godina kvaliteta zraka u Hrvatskoj poboljšana prema većini parametara. Više je mogućih razloga zbog kojih se to dogodilo – npr. modernizacija voznog parka građana, propast velikog dijela industrije, kao i donošenje novih propisa o zaštiti zraka te s tim povezana modernizacija i ugradnja sustava za pročišćavanje u postojeće industrijske pogone. Uslijed povećanja automobilske prometa, povećale su se tek emisije dušikovih oksida.

Nažalost, u Hrvatskoj postoje i pojedine „crne točke“ na kojima su problemi sa kvalitetom zraka naročito veliki. Najpoznatija takva lokacija je grad Sisak. Inina rafinerija u Sisku je do 2007. godinama učestalo prekoračivala dozvoljene vrijednosti za benzen, sumpor dioksid i sumporovodike. Od 2007. godine problemi sa sumpornim dioksidom i benzenom su riješeni, no ostao je problem sumporovodika (tvar s jakim neugodnim mirisom). Ovaj problem bi se mogao riješiti modernizacijom jednog dijela rafinerije što je preduvjet ne samo za smanjenje emisija sumporovodika, nego i za nastavak proizvodnje dizelskog goriva u sisačkoj rafineriji (a posljedično i za zadržavanje na poslu jednog broja sadašnjih radnika). Nažalost, ulaganja u modernizaciju rafinerije se još uvijek odgađaju. Također, nakon što je prije nekoliko godina rafinerija u Bosanskom Brodu ponovno počela s radom, javili su se veliki problemi s kvalitetom zraka u Slavanskom Brodu. Ovaj će problem vjerojatno biti vrlo teško riješiti, s obzirom na to da zagađenje dolazi iz druge države.

Za konkretno poboljšanje situacije na terenu vjerojatno će najvažnija biti primjena takozvane IPPC direktive koja nameće obvezu opsežne nadogradnje i poboljšanja svih postojećih velikih termoelektrana, rafinerija, ali i drugih velikih industrijskih i poljoprivrednih pogona. Poboljšanje ekoloških standarda vrlo je zahtjevno i skupo (troškovi usklađivanja s direktivom u Hrvatskoj će se mjeriti u stotinama milijuna eura), no iz tog je razloga Hrvatskoj odobren prijelazni period do kraja 2017. godine. Ako ova postrojenja do tada ne budu usklađena sa zahtjevima direktive, morat će biti zatvorena.

OCJENA EFEKATA USKLAĐIVANJA S EU ZAKONODAVSTVOM NA KVALITETU ZRAKA U HRVATSKOJ

I kada je riječ o kvaliteti zraka, efekti usklađivanja s EU zakonodavstvom svakako će biti pozitivni. Usklađivanje sa zahtjevima direktiva EU (naročito IPPC direktive) dovest će do onoga što organizacije za zaštitu već godinama zahtijevaju – primorat će neke od naj-

većih zagađivača da poduzmu zahvate koji će dovesti do bitnog smanjenja zagađenja zraka. Usklađivanje sa zahtjevima direktive uistinu neće biti niti lako niti jeftino, ali će stanovnicima pogođenih područja napokon omogućiti život dostojan čovjeka.

ZAŠTITA OD BUKE

ZAKONODAVSTVO EU O ZAŠTITI OD BUKE

Zakonodavstvo Europske unije o zaštiti od buke možemo podijeliti na ono koje regulira razine buke koja dolazi iz pojedinih izvora (automobili, željeznička vozila, itd.) i ono koje se tiče razine buke u okolišu, tj. izloženosti stanovništva buci.

ZAKONODAVSTVO EU KOJE SE ODNOSI NA IZVORE BUKE

- Bukom motornih vozila bavi se Direktiva 70/157, s posljednjim izmjenama iz 1992. godine (Direktiva 92/97/EEC). Europska komisija je 2011. godine predstavila prijedlog daljnjih izmjena.
- Standardima buke vezanim uz gume na motornim bave se Regulativa 661/2009 i 1222/2009.
- Bukom željezničkih vozila bave se direktive 96/48/EC (za vlakove velike brzine) i 2001/16/EC (za konvencionalne vlakove).

Unatoč činjenici da zakonodavstvo o buci na razini EU postoji još od 1970. godine, izloženost stanovništva buci se od tada nije smanjila. Kako se promet motornih vozila povećavao, stanovništvo je postajalo sve izloženije buci.

Zakonski standardi vezani uz buku nisu bili postavljeni tako da potiču proizvođače automobila na smanjenje razine buke, nego su samo odražavali prevladavajuću tehnologiju tog vremena. Osim toga, metode koje se koriste za testiranje razine buke neadekvatno predstavljaju realne uvijete vožnje. U prosincu 2011. godine Europska komisija je predložila izmjene koje bi trebale utvrditi nešto niže dozvoljene razine buke za vozila te uvesti metodu mjerenja koja bolje odražava vožnju u stvarnim uvjetima. Izmjene utvrđuju i nove standarde buke za automobile, kombi-vozila, kamione i autobuse.

Standardi vezani uz buku koja nastaje uslijed kontakta automobilskih guma i ceste revidirani su posljednji put 2009. godine, no nisu posve zadovoljavajući. Utvrđen je sustav označavanja guma koji bi potrošačima i javnim vlastima trebao omogućiti izbor između tiših i glasnijih guma.

Zakonodavstvo o buci željezničkih vozila stupilo je na snagu tek početkom prošlog desetljeća, a i tada samo za vlakove koji prolaze kroz dvije ili više država članica. Utvrđene su neke granične vrijednosti za buku određenih vrsta željezničkih vozila, no one nisu naročito ambiciozne i postojeća vozila ih mogu lako zadovoljiti. Naročito je problematična postojeća flota željezničkih vozila. Naime, željeznička vozila u pravilu imaju dug životni vijek (u

prosijeku oko 40 godina) tako da je većina postojeće željezničke flote prilično stara i može biti vrlo bučna. Situacija bi se mogla značajno poboljšati nadogradnjom postojećih vozila, što bi trebalo na odgovarajući način poticati.

ZAKONODAVSTVO EU KOJE SE ODNOSI NA BUKU U OKOLIŠU

Europski parlament je 2002. godine usvojio Direktivu 2002/49/EC koja se tiče procjene i upravljanja buke u okolišu (*Environmental Noise Directive* – skraćeno END). Za razliku od prije spomenutih direktiva, ova ne propisuje razine bučnosti pojedinih vozila, nego stavlja fokus na buku kako se javlja u okolišu. Ova direktiva stavlja poseban fokus na buku kojoj je izloženo stanovništvo, naročito u urbaniziranim područjima i to na mjestima koja bi trebala biti tiha (dakle, ne odnosi se na buku kojoj smo izloženi na radnom mjestu, u prijevoznim sredstvima, itd... što je pokriveno drugim propisima). Ova direktiva se ne odnosi ni na buku koja nastaje u kućanstvu, buku koju stvaraju susjedi i druge vrste buke.

Principi na kojima počiva direktiva slični su onima na kojima počiva i drugo okolišno zakonodavstvo Europske unije. Direktiva zahtijeva:

- **nadzor buke**, u svrhu čega bi ovlaštene institucije u zemljama članicama trebale izraditi **strateške karte buke** za važne ceste, željezničke pruge i gradove i to koristeći usklađene indikatore: Lden (mjera koja objedinjuje razinu buke za dan, večer i noć) i Lnight (razina noćne buke). Ove karte trebale bi služiti kako bi se procijenio broj ljudi pogođenih prekomjernim razinama buke.
- **informiranje i savjetovanje s javnošću** o izloženosti buci, njezinim posljedicama i mjerama koje bi trebale utjecati na buku, u skladu s principima Aarhuške konvencije
- **rješavanje lokalnih problema s bukom** i to kroz izradu akcijskih planova za smanjenje buke (tamo gdje je to potrebno), odnosno održavanja razine buke na postojećoj razini (tamo gdje je razina buke prihvatljiva).

Što se tiče nadzora, tj. izrade karata buke, direktiva je propisala da se u prvoj fazi izrađuju karte buke u najvećim gradovima, tj. na prometnicama s najvećom gustoćom prometa. Tako su do sredine 2007. godine države članice trebale izraditi karte buke za gradove veće od 250.000 stanovnika, za prometnice kojima prometuje više od 6 milijuna vozila godišnje, željezničke pruge kojima prolazi više od 60.000 vlakova godišnje i zračne luke na koje godišnje sleti i s njih uzleti više od 50.000 zrakoplova. U drugoj fazi, tj. do sredine 2012. godine, karte buke trebale bi biti izrađene za sve gradove veće od 100.000 stanovnika, ceste kojima prometuje više od 3 milijuna vozila godišnje itd.

Nakon utvrđivanja postojećeg stanja stvari, čemu služe karte buke, trebalo bi pristupiti rješavanju problema, u svrhu čega bi trebalo izraditi akcijske planove. Rok za izradu akcijskih planova za prvu fazu provedbe direktive je sredina 2008. godine, a za drugu fazu sredina 2013. godine.

Vrlo je važno napomenuti da direktiva određuje da sve informacije vezane uz strateške karte buke moraju biti dostupne javnosti. Također, propisuje se obveza konzultacija s

javnosti prilikom izrade akcijskih planova. Direktiva propisuje da sve informacije veza-
ne uz karte buke moraju biti "jasne razumljive i dostupne" (članak 9., stavak 2.).

Nažalost, osim što propisuje rokove za izradu karata buke i izradu akcijskih planova za
smanjenje buke, direktiva ne propisuje rokove u kojima bi spomenuti akcijski plano-
vi trebali biti provedeni, kao ni granične vrijednosti za izloženost buci te je to ostavlje-
no procjeni država članica. Upravo je ova činjenica, prema našem mišljenju, najslabija
točka Direktive o buci u okolišu (dok je najjača strana, svakako, inzistiranje na uključivi-
vanju javnosti).

ZAŠTITA OD BUKE U HRVATSKOJ I USKLAĐENOST HRVAT- SKOG ZAKONODAVSTVA SA ZAKONODAVSTVOM EU

Na okruglom stolu o zaštiti od buke koji je u Zelenoj akciji organiziran kao dio projekta
u sklopu kojeg se objavljuje i ova brošura većina sudionika je kao glavni problem ista-
knula kašnjenje s izradom karata buke. Inače, zanimljivo je napomenuti da je zaštita od
buke jedno od područja u kojem je usklađivanje sa zakonodavstvom EU iskorišteno da
se na izvjestan način snize standardi koji su postojali u prethodnom zakonodavstvu. Di-
rektiva o buci iz okoliša je, naime, propisala da gradovi država članica EU koji imaju više
od 100.000 stanovnika moraju izraditi karte buke do 2012. godine. Prema hrvatskom
Zakonu o zaštiti od buke koji je bio na snazi do 2009. karte buke su trebali izraditi svi
gradovi (dakle sva naselja koja imaju status grada, bez obzira na veličinu). Prije dvije
godine Hrvatska je donijela novi Zakon kojim je određeno da karte buke moraju izraditi
samo gradovi s više od 100.000 stanovnika, čime je usklađivanje s EU zakonodavstvom
iskorišteno kao izgovor da se snize dotadašnji standardi zaštite okoliša i zdravlja (ka-
žemo izgovor jer Direktiva o buci iz okoliša ne brani da se karte buke izrade i u manjim
gradovima). Iстина je da, s obzirom na neracionalan teritorijalni ustroj RH gdje status
grada imaju i mnoga vrlo mala naselja, možda nije potrebno svim gradovima nameta-
ti obvezu izrade karata buke, no bilo bi dobro da je obveza izrade karata buke propisana
i nešto manjim gradovima nego što je to slučaj sada jer samo 4 grada u Hrvatskoj ima-
ju više od 100.000 stanovnika. Ovo znači da čak 65% građana Hrvatske živi u područji-
ma za koja ne postoji obveza izrade karte buke. Drugi problem je da se i ovako oslablje-
ni Zakon u pojedinim segmentima nije provodio – naime, rok za izradu karata buke bio
je početak 2011. godine, a do tog roka su kartu buke izradili samo Rijeka i Split, dok Za-
greb i Osijek nisu.

Kao druga velika prepreka u provođenju mjera zaštite od buke navedena je činjenica da
Ministarstvo zaštite okoliša ima male ili gotovo nikakve ovlasti u zaštiti od buke. Ovo je
važno jer je za dobro funkcioniranje sustava zaštite od buke, naročito važno koordinira-
no djelovanje sa sektorom prostornog planiranja.

Još jedan problem na koji je upozoreno iz publike, i to kako na okruglom stolu tako i na
predavanju održanom dan prije, problem je ponekad preglasne zvonjave crkvenih zvo-
na u nekim m. Crkvena zvana (tj. buka iz vjerskih objekata općenito) su izuzeta iz Zako-
na o zaštiti od buke, tj. na njih se odredbe zakona ne odnose. Sudionici rasprave iz pu-

blike upozorili su na više primjera gdje se ova zakonska privilegija zlorabi, što stvara
velike probleme stanovnicima koji žive u blizini takvih „bučnih“ crkvi. Mišljenje koje je
prevladalo među većinom sudionika rasprave je da vjerskim objektima vjerojatno treba
dati određene povlastice u smislu zvučnog oglašavanja, ali da nije dobro da su oni jed-
nostavno potpuno izuzeti iz zakona.

OCJENA EFEKATA USKLAĐIVANJA S EU ZAKONODAVSTVOM NA ZAŠTITU OD BUKE U HRVATSKOJ

Rezultati usklađivanja sa zakonodavstvom EU o zaštiti od buke do sada u najmanju
ruku nisu bili spektakularni. Moguće je dati generalnu ocjenu da je zakonodavstvo EU
o zaštiti od buke još uvijek preslabo i da ne daje dovoljne garancije da će se u dogled-
no vrijeme dogoditi značajnija poboljšanja. Kao što smo već naglasili, osim što propisu-
je rokove za izradu karata buke i akcijskih planova za smanjenje buke, Direktiva o buci
iz okoliša ne propisuje rokove u kojima bi spomenuti akcijski planovi trebali biti prove-
deni, kao ni granične vrijednosti za izloženost buci, već je to ostavljeno na procjenu dr-
žavama članicama. Također, direktiva prepušta državama članicama da same odrede
subjekte odgovorne za izradu karata buke i provedbu mjera zaštite. Domaći zakonodav-
ci su, na žalost, odlučili tu odgovornost prepustiti jedinicama lokalne samouprave i to s
gotovo nikakvom kontrolom od strane državnih organa. Iz tog će se razloga, želimo li da
se na ovom polju napravi značajniji pomak naprijed, vjerojatno trebati mijenjati posto-
jeći zakonski okvir. Možemo na kraju zaključiti da postojeće zakonodavstvo EU o zaštiti
od buke unatoč tome što nema veliki potencijal za pokretanje pozitivnih promjena u do-
maćem zakonodavstvu ne postavlja nikakve prepreke koje bi domaće zakonodavce pri-
ječile da preuzmu inicijativu i ovo područje uredi bolje.

REACH – ZAKONODAVSTVO O SIGURNOSTI KEMIKALIJA

REACH (kratica za **R**egulaciju, **E**valuaciju, **A**utorizaciju i **R**estrikciju kemikalija (**C**hemicals)) je zakonodavstvo kojim je ustanovljen novi sustav kontrole kemikalija u EU. Riječ je o uredbi (regulativi, engl: regulation) Europske unije, tj. takvom pravnom aktu koji se u identičnom obliku primjenjuje u svim zemljama članicama. REACH pokriva gotovo sve kemikalije i to kako njihovu proizvodnju, tako i korištenje u proizvodnim procesima te uvoz i puštanje na tržište (bilo u čistom obliku, pripravcima ili proizvodima). REACH je na snagu stupio 1.6.2007. godine, a u Hrvatskoj počinje važiti od dana pristupanja EU. Uredbom REACH utemeljena je i Europska agencija za kemikalije u Helsinkiju koja postaje središnja institucija u provedbi REACH-a, odnosno upravljanju europskim sustavom kontrole kemikalija.

REACH je donesen kao odgovor na probleme prijašnjeg zakonodavstva EU o kemikalijama koje se sastojalo od niza propisa usvajanih još od 1967. godine. Potreba za izmjenom starog sustava javila se zbog brojnih skandala i njegove nesposobnosti da potakne preventivnu akciju. Prijašnji sustav razlikovao je „postojeće kemikalije“ (one stavljene na tržište prije 1981. godine) i „nove kemikalije“ (one stavljene na tržište nakon toga). I dok je za „nove kemikalije“ bilo potrebno izvršiti određena ispitivanja, za „postojeće“ takve obveze nije bilo. Problem je bio u tome što je do 1981. na tržište stavljeno više od 100.000 različitih supstancija, a nakon toga njih manje od 4.000. Dakle, za vrlo velik broj kemikalija nisu postojali adekvatni podaci o njihovoj sigurnosti za zdravlje i okoliš.

Jedna od najvažnijih koristi primjene REACH-a je to što će velik broj kemikalija koje su se na tržištu pojavile prije 1981. godine biti uvedene u sustav i što će za njih biti dostupni osnovni sigurnosni podaci. Proizvođači će za sve kemikalije koje se proizvode u količini većoj od jedne tone godišnje (kako nove, tako i one koje se već nalaze na tržištu) morati pružiti osnovne sigurnosne informacije, a za neke od njih i provesti ispitivanja o sigurnosti za zdravlje i okoliš.

Osim toga, REACH je bolje riješio sustav kontrole tzv. vrlo zabrinjavajućih tvari (engl. *substances of very high concern*) pod čime se misli na tvari koje mogu imati vrlo ozbiljne posljedice po zdravlje i okoliš. Pod *vrlo zabrinjavajuće tvari* REACH svrstava sljedeće:

- Tvari koje su kancerogene (uzrokuju rak), mutagene (mogu izazvati genetske mutacije u stanicama) te tvari toksične za reprodukciju (mogu utjecati na plodnost ili na razvoj ploda). Engleski naziv za tvari iz ove kategorije je *carcinogene, mutagene, reprotoxic* (skraćeno CMR).
- Tvari koje su postojane (u okolišu se razgrađuju sporo ili se uopće ne razgrađuju), bioakumulativne (nakupljaju se i zadržavaju u tijelima ljudi i životinja te u okolišu) ili su otrovne. Engleski naziv za tvari iz ove kategorije je *persistent, bio-accumulative, toxic* (skraćeno PBT).

- Vrlo postojane i vrlo bioakumulativne (engl. *very persistent and very bioaccumulative* – skraćeno vPvB)
- *Podjednako zabrinjavajuće tvari*, tj. one za koje znanstvene studije pokazuju da mogu imati ozbiljne posljedice po zdravlje, npr. tvari koje remete hormonalni sustav (endokrini disruptori).

REACH određuje da će neke od tih kemikalija morati biti zamijenjene sigurnijim alternativama, ako one postoje.

NAČIN FUNKCIONIRANJA REACH-A

Provedba REACH-a počiva na četiri osnovna elementa provedbe. To su, kao što je već rečeno; registracija, evaluacija (ocjena), autorizacija (odobranje) i restrikcija (ograničavanje) kemikalija.

REGISTRACIJA

Kao prvo, svi koji proizvode, uvoze ili u svoje proizvode ugrađuju neku tvar u količinama većim od jedne tone godišnje, morat će to registrirati kod Europske agencije za kemikalije. Kemikalije će se registrirati u fazama. One koje se proizvode u vrlo velikim količinama (više od 1000 tona na godinu) te one koje spadaju među *vrlo zabrinjavajuće tvari* morat će biti registrirane prve, dok bi sve trebale biti registrirane do lipnja 2018. godine. Treba naglasiti da čak i tvari koje se proizvode, uvoze ili u proizvode ugrađuju u količinama manjim od jedne tone godišnje (te kao takve nisu podložne registraciji) mogu biti ograničene ili podložne procesu autorizacije ako se pokaže da po svojim karakteristikama spadaju među *vrlo zabrinjavajuće tvari*.

EVALUACIJA

Na temelju podataka dobivenih u registraciji Europska agencija za kemikalije u suradnji s nadležnim tijelima zemalja članica EU sastavlja akcijski plan kojim se utvrđuju tvari koje predstavljaju prioritet za daljnje ispitivanje. Daljnje ispitivanje tvari prema akcijskom planu radi se uz pomoć nadležnih tijela zemalja članica. Akcijski plan donosi se na razdoblje od tri godine. Na temelju evaluacije može se donijeti odluka da se korištenje određene kemikalije odobrava pod posebnim uvjetima ili pak da se upotreba iste ograniči (restrikcija), o čemu više u nastavku.

AUTORIZACIJA

Proces autorizacije odnosi se na tvari koje su u REACH-u definirane kao „posebno zabrinjavajuće“. Kompanije koje žele i dalje proizvoditi, uvoziti ili u svoje proizvode ugrađivati takve tvari morat će tražiti posebno odobrenje za svaku uporabu i to za točno odre-

OČEKIVANI EFEKTI PRIMJENE UREDBE REACH U HRVATSKOJ

đeno vremensko razdoblje, o čemu će konačnu odluku donijeti Europska komisija, a na temelju mišljenja Europske agencije za kemikalije. Dopuštenje za tvar koja se nalazi na listi za autorizaciju može se dati samo po dvije osnove. Prvo, ako je moguće dokazati da postoji granica ispod koje je određena tvar bezopasna i ako je u specifičnoj primjeni potencijalnu opasnost koja od te supstancije prijeti za zdravlje i okoliš moguće adekvatno kontrolirati. Drugo, ako su društvene i ekonomske koristi od primjene određene tvari veće od rizika koju primjena te tvari predstavlja za zdravlje i okoliš i ako ne postoje manje opasne alternative. Važno je naglasiti da tvar može potpasti pod postupak autorizacije čak i ako nije registrirana, što znači da tu mogu dospjeti i tvari koje se proizvode u količini manjoj od jedne tone godišnje. Lista tvari za autorizaciju sastavlja se na prijedlog država članica ili Europske agencije za kemikalije. Agencija za svaku tvar traži komentare svih zainteresiranih strana (uključujući i NGO-e) i na kraju svoje mišljenje šalje Europskoj komisiji koja bi ga trebala potvrditi.

RESTRIKCIJA (OGRANIČAVANJE)

Kao i u slučaju autorizacije, kemikalije ne moraju biti registrirane da bi bile ograničene. Kemikalije mogu biti zabranjene za uporabu u točno određene svrhe ili pak potpuno zabranjene. Tvari dopijevaju na listu za restrikciju na prijedlog Agencije ili država članica. Agencija potom traži komentare zainteresiranih strana (uključujući NGO-e) i svoje mišljenje šalje Europskoj komisiji koja donosi konačnu odluku.

Jedna od vrlo važnih odredbi REACH-a tiče se prava na pristup informacijama. Proizvođači i prodavači dužni su na pisani zahtjev kupcima podastrijeti informacije o prisutnosti *vrlo zabrinjavajućih* kemikalija u proizvodima koje prodaju.

REACH je, kao što smo već naglasili uredba (regulativa), tj. pravni akt koji u jednakom obliku vrijedi u svim državama članicama. Ovo znači da će REACH uredba u Hrvatskoj stupiti na snagu s danom pridruživanja Hrvatske Europskoj uniji. S REACH uredbom su se međutim već uskladili svi hrvatski proizvođači koji svoje proizvode izvoze u Europu uniju. Unatoč početnom strahu od kompliciranog i potencijalno skupog usklađivanja s ovom opsežnom i kompleksnom uredbom, hrvatski izvoznici su u tome uspjeli te nema razloga da u tome ne uspiju i proizvođači orijentirani na domaće tržište do trenutka kada Hrvatska službeno pristupi Europskoj uniji. Što se tiče efekata koje bi primjena uredbe trebala imati na potrošače, oni bi svakako trebali biti pozitivni. Unatoč mnogim svojim slabostima, REACH regulativa je važna jer traži od svih koji proizvode ili trguju kemikalijama (bilo u čistom obliku ili u smjesama, odnosno proizvodima) da pruže osnovne dokaze o njihovoj sigurnosti prije nego što ih mogu pustiti na tržište. Također, uredbom je uspostavljen sustav zahvaljujući kojem će kemikalije s dalekosežnim štetnim posljedicama po zdravlje i okoliš morati biti zamijenjene sigurnijim alternativama. Primjena REACH regulative trebala bi uroditi pozitivnim posljedicama ne samo u Europskoj uniji nego i u čitavom svijetu zbog važnosti Europske unije kao izvoznog tržišta (a u koju se više neće moći uvoziti proizvodi koji nisu usklađeni s REACH regulativom). Velika su očekivanja i od odredbi REACH-a o pravu na pristup informacijama. Naime, jednom kada su podaci o prisutnosti vrlo zabrinjavajućim kemikalijama dostupni potrošačima, za očekivati je da će prodavači biti manje zainteresirani ponuditi ih na svojim policama.

GMO-I U ZAKONODAVSTVU I POLITIKAMA EUROPSKE UNIJE

ZAKONODAVSTVO EUROPSKE UNIJE O GMO-IMA

Dva su glavna pravna akta koja se odnose na pitanje uzgoja, uvoza, stavljanja na tržište i označavanja GM hrane. To su Smjernica (direktiva) 2001/18 o namjernom puštanju GMO-a u okoliš i Uredba (regulativa) 1829/2003 o genetski modificiranoj ljudskoj i stočnoj hrani.

Procedura za puštanje GMO-a na tržište i u okoliš u EU vrlo su dugotrajne i komplicirane. Važno je naglasiti da se odobrenja za GMO-e izdaju za točno određenu svrhu. Određena GM kultura može biti odobrena za korištenje, na primjer, samo u neprehrambene svrhe (recimo GM pamuk); kao stočna hrana; kao hrana za ljude ili pak za sadnju. Treba napomenuti i da postoje mehanizmi kojima država članica može sama zabraniti prisutnost određenih GMO-a na svom teritoriju. Kada je riječ o prisutnosti GMO-a u hrani za ljude (što obično pobuđuje najveći interes javnosti), zakonodavstvo EU propisuje da sva hrana koja sadrži odobrene GM sastojke u količini većoj od 0,9% mora biti posebno označena. Hrana za ljude koja sadrži GM sastojke koji nisu odobreni u EU (bez obzira na to koliko mala bila njihova količina) ne bi se uopće smjela prodavati. Procedura za izdavanje odobrenja za sijanje GMO-a pokazala se kao najrigoroznija. Do sada su za sijanje na području EU odobrene samo dvije GM kulture, no ni one se u većini zemalja članica uopće ne siju.

PROCEDURA ZA AUTORIZACIJU GMO-A U EUROPSKOJ UNIJI

Postupak odobravanja teče tako da zahtjev za odobravanje koji podnosi proizvođač GMO-a prvo razmatra EFSA (Europska agencija za sigurnost prehrambenih proizvoda), najviše stručno tijelo Europske unije za sigurnost hrane. Svoje mišljenje EFSA šalje Europskoj komisiji, Komisija donosi preporuku o tome treba li dozvoliti ili odbiti autorizaciju za određenu GM kulturu i šalje je Stalnom odboru za prehrambeni lanac i zdravlje životinja. Stalni odbor je tijelo sastavljeno od predstavnika svih zemalja članica i ono svoje odluke donosi kvalificiranom većinom (otprilike 2/3 članova). Ako Odbor odbije prijedlog Europske komisije ili ga ne podrži odgovarajućom većinom glasova, prijedlog ide na raspravu u Vijeće Europske unije (riječ je o tzv. Vijeću ministara; kada se radi o GMO-ima o prijedlogu raspravljaju ministri zaduženi za poljoprivredu i ribarstvo iz svih zemalja članica). Ako Vijeće odbije prijedlog, Komisija mora preinačiti svoj prvobitni prijedlog i ponovno ga poslati na razmatranje. Ako Vijeće prihvati prijedlog ili ne može od-

lučiti kvalificiranom većinom, odluka Komisije stupa na snagu. Iako su za svaki od ovih koraka propisani rokovi, oni su, zbog velike političke osjetljivosti ovog pitanja i velikog otpora pojedinih država članica prema uvođenju novih GMO-a, do sada često bili probijani.

MOGUĆNOSTI DRŽAVA ČLANICA DA SAME ZABRANE POJEDINE GMO-E NA SVOM TERITORIJU

U skladu sa „sigurnosnom klauzulom“ (članak 23) Direktive 2001/18 države članice mogu samostalno ograničiti ili zabraniti pojedine GMO-e ako postoje dokazi da oni predstavljaju „značajan rizik“. Kako su se procjene pojedinih država članica o tome što predstavlja „značajan rizik“ do sada često razlikovale od procjena Europske komisije, Komisija je u više navrata vršila pritisak na države članice koje su koristile ovu mogućnost, između ostalog i pokretanjem sporova pred Europskim sudom pravde u Luksemburgu. Odnedavno, pak, postoji i suprotan primjer – grupa država članica je pred Europskim sudom pravde pokrenula postupak protiv Europske komisije zbog izdavanja odobrenja za sadnju jedne vrste genetski modificiranog krumpira.

Upravo su dozvole za sadnju bile najkontroverznije pitanje i do sada su u EU izdana odobrenja za sadnju samo dviju GMO kultura. Odobrenja za prisutnost GMO-a u gotovoj hrani do sada nisu bila toliko žestoko osporavana i to zato što hrana koja sadrži GMO-e ionako mora biti posebno označena. Interes potrošača za ovako označenu hranu je, dakako, vrlo slab, zbog čega je trgovački lanci najčešće niti ne nude na svojim policama. Označavanje je tako dovelo do toga da, unatoč izostanku opće zabrane, GM hrane namijenjene ljudima na tržištu Europske unije gotovo i nema.

Osim zabrana na temelju članka 23, sadnja GMO-a se u praksi može ograničiti odredbama čiji je cilj spriječiti kontaminaciju običnih, odnosno organskih usjeva genetski modificiranima. Članak 26a Direktive 2001/18 dopušta državama članicama poduzimanje odgovarajućih mjera kako bi se izbjegla nenamjeravana prisutnost GMO-a u drugim proizvodima. O načinu na koji bi takve mjere trebalo provoditi objavljena su neka mišljenja Europske komisije, no nema odredbi koje bi bile pravno obvezujuće. Zahvaljujući tome, ova je odredba do sada primjenjivana prilično široko, na primjer tako da se cijele regije proglašale slobodnima od GMO-a. Ovo u konačnici može voditi tome da sijanje GMO-a bude u praksi onemogućeno na razini čitavih država.

SADNJA GMO BILJAKA U EUROPSKOJ UNIJI

U više od 10 godina otkako je u Europskoj uniji donesena Direktiva o puštanju GMO-a u okoliš samo su dvije GM kulture odobrene za komercijalnu sadnju. To je kukuruz Mon 810 kompanije Monsanto i (od 2010. godine) krumpir Amflora kompanije BASF. Nacionalne zabrane na sadnju Mon 810 kukuruza uvelo je šest zemalja: Francuska, Njemačka, Austrija, Grčka, Mađarska i Luksemburg. Nacionalne zabrane na sadnju Amflora krumpira (koji nije odobren za hranu, nego za korištenje u industriji škroba) donijele su Austrija, Luksemburg i Mađarska. Također, nedavno je grupa zemalja članica tužila Eu-

ropsku komisiju zbog toga što je odobrila Amflora krumpir.

Kada se govori o stvarnim površinama zasađenim GM kulturama, činjenica je da se u 19 od 27 država članica EU GM usjevi uopće ne siju, dok značajnije površine pod GM usjevima nalazimo jedino u Španjolskoj, Portugalu, Češkoj, Poljskoj i Rumunjskoj. Na razini cijele Europske unije GMO-ima je 2011. godine bilo zasijano svega 0,1% poljoprivrednih površina. Zanimljivo je ovu brojku usporediti s površinama korištenim za organsku poljoprivredu kojih je 2011. godine bilo 4%.

GMO-I U HRANI ZA LJUDE

Prema uredbi 1029/2003 svi proizvodi u kojima ima više od 0,9% GM sastojaka moraju biti označeni. Treba napomenuti i to da se prema slovu regulative količina do 0,9% može tolerirati jedino ako je riječ o nenamjernom onečišćenju. Ovo znači da proizvođač ne bi smio namjerno dodavati GMO sastojke u proizvod, čak ni ako je njihova količina u konačnici manja od 0,9%. Ako, pak, količina GM sastojaka u proizvodu prelazi 0,9% (bez obzira na to je li to onečišćenje nastupilo namjerno ili nenamjerno), na proizvodu mora biti označeno da sadrži GMO-e. Također, nedavna presuda Europskog suda pravde potvrđuje da se u proizvodima namijenjenima prehrani ljudi mogu tolerirati jedino GM kulture koje su u EU odobrene za prehranu ljudi. Prisutnost neodobrenih GMO-a ne može se tolerirati čak ni kada ih je u nekom proizvodu manje od 0,9%. Na njih se primjenjuje politika nulte tolerancije i u prehrambenim proizvodima namijenjenim ljudima ih jednostavno ne bi smjelo biti.

Pravila o označavanju GM hrane vjerojatno su najjače oruđe zahvaljujući kojim je spriječeno da ona preplavi tržište EU. Ponovimo, hrana koja sadrži dozvoljene GM sastojke smije se prodavati u Europskoj uniji, ali mora biti označena. Ovo smanjuje interes potrošača pa stoga proizvođači s područja EU takvu hranu uglavnom niti ne proizvode, a na policama trgovina gotovo ju je nemoguće naći. Pravila o označavanju istovjetna onima u EU uvedena su i u Hrvatskoj još 2004. godine.

GMO-I U STOČNOJ HRANI

Jedina rupa u pravilima za označavanje GMO-a u EU tiče se stočne hrane - meso životinja hranjenih GM hranom ne mora, naime, biti označeno kao GM. Jedine značajne količine GMO-a koje se uvoze u EU odnose se upravo na stočnu hranu. Količina stočne hrane koja se svake godine uveze u Europsku uniju mjeri se u milijunima tona, a veliki dio (ako ne i većina) te hrane je GM hrana. Uvoziti bi se smjela samo ona GM stočna hrana koja ima odobrenje za puštanje na tržište EU, makar je u slučaju stočne hrane dozvoljeno da bude kontaminirana s do 0,1% neodobrenih GM sastojaka. Uvoz stočne hrane iz prekooceanskih zemalja problem je mnogo širi od same problematike GMO-a. Na taj način troše se velike količine energije pri transportu, a i pridonosi se uništavanju šuma (deforestaciji) budući da se radi stvaranja prostora za uzgoj stočne hrane često krči prašuma. Ublažavanju ovog problema mogu primjenom mudrih mjera lako pridonijeti i države članice. Tako je Austrija ustanovila oznaku kojom proizvođači mogu dobrovoljno

označiti da životinje od kojih potječe njihovo meso nisu hranjene GMO-ima.

ZAKONODAVSTVO O GMO-IMA U HRVATSKOJ

Hrvatsko zakonodavstvo o GMO-ima jedno je od najrestriktivnijih u Europi. Mi u Zelenoj akciji vjerujemo da je ovo dobrim dijelom i zbog intenzivne kampanje protiv GMO-a koju je naša udruga vodila još od druge polovice 90-ih godina. Zbog spomenute kampanje, ali i zbog velikog otpora javnosti, 1998. godine je donesena odluka Sabora RH o zabrani uvoza i sijanja GMO-a u sve svrhe, čak i pokusne. Godine 2003. donesen je Zakon o zaštiti prirode, što je prvi zakon koji sadrži odredbe koje se tiču GMO-a. Godine 2005. donesen je Zakon o GMO-ima koji regulira gotovo sva važna pitanja vezana uz GMO-e. Ovi zakoni su već prilikom donošenja bili usklađeni s relevantnim zakonodavstvom EU. Tijekom pregovora o pristupanju Hrvatske EU Europska komisija nije imala prigovora na ove zakone. Kako su za vrijeme članstva moguće još detaljnije provjere usklađenosti zakonodavstva, moguće je da će neke stavke morati biti mijenjane, no za sada nema takvih naznaka.

Sijanje GM usjeva u Hrvatskoj trenutno nije moguće. Prema Zakonu o GMO-ima iz 2005. godine sijanje GMO-a moguće je samo na područjima koja Vlada odredi uredbom, no takva uredba još nije donesena. Osim toga, zakon određuje da sijanje GMO-a neće biti moguće u zaštićenim područjima, područjima ekološke mreže, područjima namijenjenima ekološkoj poljoprivredi i ekološkim oblicima turizma te područjima koja predstavljaju zaštitne zone utjecaja kao i na područjima koja su odlukom nadležnog tijela jedinice lokalne, odnosno regionalne samouprave proglašena područjima slobodnima od GMO-a. Zahvaljujući ovakvim odredbama, sijanje GM usjeva će i ubuduće vjerojatno biti moguće efektivno onemogućiti na području cijele Hrvatske.

Pitanje **prisustva GM sastojaka u hrani za ljude u Hrvatskoj** je riješeno na isti način kao i u Europskoj uniji. Može se tolerirati nenamjerno zagađenje hrane dozvoljenim GM sastojcima pod uvjetom da ono ne prelazi 0,9%. Ako GM sastojaka u nekoj hrani ima više od 0,9%, ona mora biti posebno označena. Specifičnost je hrvatskog zakonodavstva da „Pravilnik o stavljanju GM hrane prvi put na tržište“ u slučaju nenamjerne kontaminacije GMO-ima manje od 0,9% traži i objašnjenje kako je do kontaminacije došlo.

Što se tiče **GM stočne hrane**, sadašnja specifičnost hrvatskog zakonodavstva je da se i za hranu odobrenu na razini EU provodi skraćeni postupak izdavanja dopuštenja (nova autorizacija).

OČEKIVANI EFEKTI USKLADIVANJA S EU ZAKONODAVSTVOM O GMO-IMA

Specifičnost hrvatskog zakonodavstva o GMO-ima u odnosu na ostalo zakonodavstvo analizirano i ovoj brošuri je to da se ono (zbog činjenice da su GMO-i novo područje o kojem prije nije niti postojalo zakonodavstvo) počelo razvijati s vrlo malim zakašnjenjem za Europskom unijom. Kako su u trenutku kada se osjetila potreba za zakonodavstvom o GMO-ima svi značajni politički akteri već bili čvrsto opredijeljeni za pridruživanje Hrvatske Europskoj uniji, domaća legislativa je od početka bila razvijana tako da bude u skladu s onom u EU. Zelena akcija je svojim brojnim akcijama i javnim istupima te kroz edukaciju domaćih pravnih stručnjaka o zakonskim rješenjima koja su već bila primijenjena u EU također pridonijela tome da Hrvatska ima jedan od boljih (restriktivnijih) zakona o GMO-ima, a koji opet nije u neskladu s relevantnom legislativom EU. Tijekom pregovora o pristupanju Europska komisija nije imala prigovora na hrvatske zakone o GMO-ima. Kako su za vrijeme članstva moguće još detaljnije provjere usklađenosti zakonodavstva, moguće je da će neki detalji morati biti mijenjani, no ako se u međuvremenu sa EU zakonodavstvom o GMO-ima nešto značajno ne promijeni nagore (a to zbog dosljednog anti-GMO stava brojnih zemalja članica nije naročito vjerojatno) nema opasnosti od toga da bi Hrvatska bila prisiljena ozbiljnije otvoriti vrata GMO-ima. GMO hrana je zahvaljujući odredbama o označavanju u cijeloj EU praktički zbrisana s tržišta, dok sijanja GMO usjeva u većini zemalja članica uopće nema.

PESTICIDI I ZDRAVLJE

ZAKONODAVSTVO EUROPSKE UNIJE O PESTICIDIMA

Zakonodavstvo Europske unije koje se odnosi na pesticide možemo podijeliti na ono koje regulira registraciju pesticida dostupnih na tržištu, ono koje se odnosi na kontrolu njihove primjene te na ono koje regulira kontrolu ostataka pesticida u hrani i ostalim proizvodima te u okolišu, tj. izloženost stanovništva. Prvu skupinu čine **Uredba o stavljanju na tržište sredstava za zaštitu bilja te Uredba o razvrstavanju, označavanju, obilježavanju i pakiranju opasnih kemikalija**. Druga razina je sadržana u **Direktivi o održivoj upotrebi pesticida**, dok je treća regulirana **Uredbom o maksimalnim dopustivim koncentracijama pesticida u hrani i hrani za životinje**. U zakonodavstvu možemo naići na neke nedorečenosti provedbene naravi, ali to proizlazi iz činjenice da je problematika regulacije pesticida izrazito dinamična građa, koja se temelji na znanstvenim istraživanjima i toksikološkoj ocjeni te su podložne čestim promjenama i prilagodbama. Popis tvari čija je upotreba dopuštena u EU, uz podjelu po produktima i navedene granične vrijednosti može se naći na internetskoj stranici: http://ec.europa.eu/sanco_pesticides/public/index.cfm.

UREDBA O STAVLJANJU SREDSTAVA ZA ZAŠTITU BILJA NA TRŽIŠTE (EU) 1107/2009

Ova uredba Europske unije (Regulation Concerning the Placing of Plant Protection Products on the Market) donosi postrožene kriterije za uvrštavanje aktivnih tvari na popis odobrenih aktivnih tvari za upotrebu u sredstvima za zaštitu bilja, registraciju pomoćnih sredstava i tretiranog sjemena. Za sedamdesetak aktivnih tvari donesena je odluka o zabrani stavljanja na tržište, jer nisu zadovoljile toksikološke standarde, dok je još 680 tvari povučeno iz upotrebe zbog nepravovremeno provedene evaluacije ili odustajanja samih proizvođača. Uredba propisuje i opća pravila za zajedničko korištenje pokusa na kralježnjacima radi izbjegavanja nepotrebnog ponavljanja. Registracija se provodi u 3 EU zone. Osim toga, ovom se uredbom regulira paralelna trgovina, novi sustav zaštite podataka te evidencija o uvozu, nabavi, prodaji, proizvodnji, izvozu i upotrebi sredstava za zaštitu bilja. Primjena ove uredbe u nas će započeti s datumom pristupanja Hrvatske EU.

UREDBA O RAZVRSTAVANJU, OZNAČAVANJU, OBI- LJEŽAVANJU I PAKIRANJU OPASNIH KEMIKALIJA (EC) 1272/2008

Ova uredba Europske komisije (Regulation on Classification, Labelling and Packaging of Substances and Mixtures) osigurava visoku razinu zaštite ljudskog zdravlja i okoliša, uvažavajući principe slobodnog tržišta, ali i održivog razvoja. Njezine odredbe prenesene su u hrvatsko zakonodavstvo, uz prijelazna razdoblja, kroz Pravilnik o razvrstavanju, označavanju, obilježavanju i pakiranju opasnih kemikalija (NN 64/2011).

DIREKTIVA O ODRŽIVOJ UPOTREBI PESTICIDA (2009/128/EC)

Ova direktiva Europske komisije (Directive Establishing a Framework for Community Action to Achieve the Sustainable Use of Pesticides) predviđa da države članice EU donešu nacionalne akcijske planove (NAP) u kojima utvrđuju kvantitativne pretpostavke, ciljeve, mjere i vremenske planove za smanjenje rizika i učinaka pesticida na zdravlje ljudi i okoliš te potiču razvoj i uvođenje integrirane zaštite bilja i alternativnih postupaka ili tehnika kako bi se smanjila ovisnost o uporabi pesticida. Pri izradi NAP-a treba voditi računa o zdravstvenim, socijalnim, ekonomskim i ekološkim učincima predviđenih mjera, kao i o posebnim nacionalnim, regionalnim i lokalnim uvjetima te svim relevantnim interesnim skupinama. Direktiva određuje i rokove za provedbu pojedinih dionica plana, a nalaže se sustavno prikupljanje podataka i vođenje statističkih baza o primjeni pesticida. Preporučuje se zamjena kemijskih zaštitnih sredstava integriranom i organskom proizvodnjom hrane, primjenom plodoreda, kontinuiranog nadzora štetnika, njihova mehaničkog uklanjanja, upotreba otpornih sorti te primjena „korisnih“ organizama u zaštiti usjeva. Također se zahtijeva kontinuirano obrazovanje svih skupina koje dolaze u dodir s pesticidima, ali i podizanje svijesti javnosti o opasnostima za okoliš i zdravlje koji mogu proizaći iz nekontrolirane primjene pesticida. Nalaže se kontinuirani inspekcijski nadzor nad opremom za primjenu pesticida, strogo poštovanje propisanih postupaka za odlaganje ambalaže, pripremu radnih otopina pesticida, održavanje i odlaganje opreme, uvođenje „tampon-područja“ između površina tretiranih zaštitnim sredstvima i naselja, odnosno površinskih vodotoka, dodatna zaštita površinskih voda, načelno se zabranjuje primjena aviona, nalaže se kontinuirani zdravstveni nadzor nad osobama profesionalno ili rezidencijalno izloženim povećanim razinama pesticida i vođenje registra o akutnim i kroničnim trovanjima.

UREDBA O MAKSIMALNIM DOPUSTIVIM KONCENTRACIJAMA PESTICIDA U HRANI I HRANI ZA ŽIVOTINJE (EC) 396/2005

Ova se uredba Europske komisije (Regulation on Maximum Residue Levels of Pesticides in or on Food and Feed of Plant and Animal Origin) izravno odnosi na javno zdravlje i relevantna je za funkcioniranje unutarnjeg tržišta EU. Naime, u interesu slobodnog kretanja roba, potrebno je ujednačiti uvjete tržišnog natjecanja među državama članicama, uvažavajući visoku razinu zaštite potrošača.

USKLAĐENOST HRVATSKOG ZAKONO- DAVSTVA O PESTICIDIMA SA ZAKONO- DAVSTVOM EU TE STANJE NJEGOVE PROVEDBE

Osnovni pravni okvir koji regulira pesticide sadržan je u Zakonu o kemikalijama (NN 150/2005), Zakonu o sredstvima za zaštitu bilja (NN 70/2005, 124/2010), Zakonu o biocidnim pripravcima (NN 63/2007), Zakonu o vodama (NN 153/2009), Zakonu o hrani (NN 46/2007), Zakonu o predmetima opće uporabe (NN 85/2006) i Zakonu o prijevozu opasnih tvari (NN 79/2007). Odredbe EU regulative korektno su prenesene u te propise i podzakonske akte.

Najveće promjene u primjeni pesticida predviđene su implementacijom Direktive 2009/128/EU u naše zakonodavstvo. Opće upute za primjenu ove direktive mogu se naći na stranici Europske udruge za zaštitu bilja (European Crop Protection Association). Osnova sigurne primjene sredstava je upotreba tehnički ispravne, po mogućnosti kalibrirane opreme, priprema točno određenih količina preparata u blizini mjesta njegove primjene pri odgovarajućim atmosferskim prilikama uz poduzimanje mjera zaštite okoliša od mogućeg štetnog učinka u slučaju izlivanja ili prosipanja i uz upotrebu osobnih sredstava zaštite. Prazna ambalaža treba se tretirati kao opasan otpad, sukladno Zakonu o otpadu (NN 178/2004). Strogo poštovanje navedenih zakonskih odredbi onemogućilo bi primjenu profesionalnih pesticida u seoskim kućanstvima. Međutim, velik problem u RH jest niska razina svijesti o mogućoj štetnosti pesticida i to upravo kod populacije koja njima najčešće rukuje. To se očituje u nepoštivanju osobnih mjera zaštite i uputa proizvođača o količinama i načinu pripreme i primjene pesticida. S time je usko povezana i izrazito loša razina vođenja statističkih podataka o potrošnji sredstava, osobito po pojedinim skupinama i aktivnim tvarima i njihova dostavljanja međunarodnim bazama podataka i javnosti. S obzirom na to da su upravo te stavke okosnica direktive, sljedeći korak mora biti usmjeren upravo ka provedbi pozitivnog zakonodavstva.

Razvrstavanje aktivnih i „inertnih“ tvari i smjesa koji se upotrebljavaju kao pesticidi regulirano je Pravilnikom o razvrstavanju, označavanju, obilježavanju i pakiranju opasnih kemikalija (NN 23/2008), a temelji se na njihovim fizikalno-kemijskim svojstvima, svojstvima opasnim za zdravlje i okoliš te na Europskom popisu postojećih tvari (European Inventory of Existing Commercial Chemical Substances) i novih tvari (European List of Notified Commercial Chemical Substances).

OCJENA OČEKIVANIH UČINAKA USKLAĐIVANJA S ZAKONODAVSTVO EU O PESTICIDIMA

Usklađivanje s EU zakonodavstvom o pesticidima svakako će uroditi nizom pozitivnih posljedica. Već sama raspoloživost pouzdanijih podataka i statistika o uporabi pesticida (a s čime u Hrvatskoj trenutačno stojimo vrlo loše) predstavlja dovoljan razlog za zadovoljstvo. Pored toga profesionalni (dakle otrovniji) pesticidi moći će biti prodavani samo profesionalnim korisnicima, tj. onima koji su prošli određenu edukaciju i koji su obvezni nadležne institucije izvještavati o uporabi pesticida. Ovo može značiti određeno opterećenje poljoprivrednih proizvođača (seljaka) u vidu obveza ispunjavanje dodatne papirologije, edukacije, i sl., no treba znati da su upravo poljoprivredni proizvođači ti čije je zdravlje najčešće ugroženo pesticidima, te bi upravo oni trebali imati najviše koristi od uvođenja strožih standarda u rukovanju pesticidima. Namjera postupnog smanjivanja uporabe pesticida i tranzicije prema integriranoj zaštiti bilja koja se razaznaje iz Direktive o održivoj uporabi pesticida (2009/128/EC) svakako veseli. Nadamo se da će akcijski planovi izradu kojih direktiva propisuje biti dovoljno ambiciozni i da ćemo se u narednom periodu brzo približavati tom cilju.

OVAJ PUBLIKACIJA NASTALA JE KAO DIO PROJEKTA "UTJECAJ HRVATSKOG PRIDRUŽIVANJA EU NA ZDRAVLJE I OKOLIŠ"

Projekt kojeg Zelena akcija provodi uz potporu Europske unije bavi se utjecajem primjene zakonodavstva EU na one čimbenike okoliša koji imaju izravan utjecaj na zdravlje. Projekt to čini kroz organizaciju predavanja i okruglih stolova, objavljivanje letaka i direktno informiranje građana (telefonski, e-mailom, i uživo u Info-centru u Frankopanskoj 1). Glavne teme kojima ćemo se baviti u sklopu ovog projekta jesu pesticidi, kemikalije, genetski modificirani organizmi, kvaliteta zraka, kvaliteta vode i buka.

Odgovore na sva dodatna pitanja možete potražiti na telefonu 01 4813 096; e-mail adresi za@zelena-akcija.hr, ili osobno u Info-centru Zelene akcije (Frankopanska 1, u dvorištu) radnim danom od 10:00 do 17:00.

Partner Zelene akcije u ovom projektu je *Health and Environment Alliance*, a pridruženi partneri su *PIN for Health* i *Zbor novinara za okoliš HND-a*

ZELENA AKCIJA

FRIENDS OF THE EARTH CROATIA

Projekt provodi:

Zelena akcija / FoE Croatia

Frankopanska 1, 10000 Zagreb

Tel/fax: + (385) 1 4813 096

za@zelena-akcija.hr

Radno vrijeme Info centra ZA:

pon - pet od 10:00 do 17:00 sati

<http://www.zelena-akcija.hr>

<http://www.facebook.com/Zelenaakcija>

Za više informacija o Europskoj uniji:

Informacijski centar Europske unije

Trg žrtava fašizma 6, Zagreb

Tel. 01/ 4500 110

info@euic.hr

Radno vrijeme:

pon - pet od 10:00 do 17:30 sati

www.delhrv.ec.europa.eu

<http://www.facebook.com/euinfocentar>

Ova publikacija izrađena je uz pomoć Europske unije.

Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost Zelene akcije

/ FoE Croatia i ne predstavlja nužno stajalište Europske unije

